

FENOMÉN STARÁ KARVINÁ

Do staré Karviné v posledních letech přijíždí spousta návštěvníků, kteří se zajímají o fenomén ztraceného města. Jan Polakovič jim bude skvělým průvodcem.

– Karin Lednická

JAN POLAKOVIČ

nastole

Fenomén stará Karviná

Poznejte kouzlo ztraceného města

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.knihynastole.cz
www.albatrosmedia.cz

Jan Polakovič

Fenomén stará Karviná – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2025

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

 ALBATROS MEDIA

.....

FENOMÉN STARÁ KARVINÁ

Poznejte kouzlo ztraceného města

.....

JAN POLAKOVIČ

© Jan Polakovič, 2025

Fotografie © Muzeum Śląska Cieszyńskiego, Cieszyň (detail viz u každé fotografie)

Fotografie © Muzeum Těšínska

Fotografie na obálce: © Pavel Červeňanský (vpředu), Státní okresní archiv Karviná (vzadu)

ISBN tištěné verze 978-80-7448-364-6

ISBN e-knihy 978-80-7448-369-1 (1. zveřejnění, 2025) (ePDF)

OBSAH

Úvod	4
Předmluva	6
Stará Karviná	11
I. kapitola Slezskou ulicí do Rajkovy kolonie	25
II. kapitola Od Petra k Jindřichovi	67
III. kapitola Po stopách největšího důlního neštěstí	129
IV. kapitola Až do Nového Jorku	175
V. kapitola Obchodní tepna města	221
VI. kapitola Zámecký park Solca	263
VII. kapitola Od Otipky k Mokroszovi	289
VIII. kapitola Jindřichova kolonie a Křemenec	311
IX. kapitola Sovinec	325
X. kapitola Hranice	345
Poděkování	362
Seznam použité literatury	364
O autorovi	366

Úvod

Stará Karviná, historické místo, které v posledních letech po desetiletích úpadku znovuožívá zájmem pamětníků i turistů. Kostel sv. Petra z Alkantary, známý z trilogie Karin Lednické jako šikmý kostel, navštíví ročně více než patnáct tisíc návštěvníků. Jejich častá otázka zní: „Co tady kolem vlastně bylo?“ Pokusíme se to společně objevit na následujících stránkách.

V deseti kapitolách popisují jednotlivé části staré Karviné. Projdeme se jejími ulicemi i koloniemi, zabrouzdáme v historii a povíme si nějaké zajímavosti. Text jsem se snažil napsat tak, aby byl zajímavý jak pro zájemce, nadšence do historie a turisty, kteří daná místa neznají, tak pro *starokarviňoky*, co zde vyrůstali a rádi zavzpomínají. Procházkou doplňuje více než sedm set fotografií, velká část přitom pochází ze soukromých sbírek a je publikována vůbec poprvé. K dispozici je také spousta srovnávacích fotografií, pro lepší přehlednost jsou vždy podloženy barevným podkladem.

Je až zarážející, že poslední volně prodejná kniha o staré Karviné vyšla v roce 2009. Navíc je stejně jako starší publikace na toto téma již dlouho beznadějně vyprodaná. Všechna tato díla měla jedno společné: zabývala se pouze zástavbou. V rámci moderního pojetí historie jsem se snažil aspoň v určité míře připomenout místní významné osobnosti i obyvatele, ať už prostřednictvím 26 medailonků, u jednotlivých škol vypsáním seznamu učitelů, kteří v nich působili, nebo zmínkou o tom, kdo v daném obchodě prodával. Překotný vývoj i zánik města měl za následek, že spoustu historických událostí a osobností nikdo nezaznamenal a ve větší míře přetrvávají pouze v orální historii. Krom studia archivních materiálů jsem proto hojně spolupracoval s pamětníky, kterým velmi děkuji. Jejich úctyhodný výčet uvádím v poděkování na konci knihy.

Samotná Karvinná (do roku 1949 se psala se dvěma „n“) byla až do poloviny 19. století zemědělskou vesnicí s tisícovkou obyvatel. Teprve s rozvojem těžby černého uhlí a příchodem nových pracovních sil se ve 20. letech minulého století stala dvacetitisícovým městem. Po únoru 1948 se tehdejší režim rozhodl město obětovat ve prospěch uhlí a stará Karviná byla sloučením okolních obcí degradována na městskou část Karviná 2 – Doly. Obyvatelé se stěhovali do nových sídlišť, často neochotně. Přibližně do 70. let probíhaly demolice domů z důvodu jejich destrukce vlivem dolování, od 80. let však častěji kvůli zanedbané údržbě a cílené likvidaci této oblasti; i po roce 1989 tento stav zůstal nezměněn. Ještě v roce 1991 žilo na území staré Karviné 1302 obyvatel, v současnosti bychom jich napočítali necelých dvacet.

Komunistický režim se snažil starou Karvinou vymazat z mapy i paměti lidí. Ani žádné polistopadové vedení města nejevilo a nejeví zájem připomínat její historii. Nanejvýš zá-
rážející je postoj některých lidí, již se tváří, že zde žádné město ani nebylo. Ale ono existo-
valo. Při procházce po zachovalých ulicích spatříme dodnes živé městské aleje, pozůstatky
po stavbách nebo bývalé zahrady, které s každým jarem rozkvetou žlutými narcisy. To vše
utváří starou Karvinou.

Pojďme společně pocítit genia loci ztraceného města.

Jan Polakovič

PŘEDMLUVA

Řadu let jsem křížem krážem procházela starou Karvinou, abych si zaniklé město takřkajíc vystavěla v hlavě. Na rozdíl ode dneška jsem tenkrát při těch mnohahodinových špacírech nepotkala živou duši. Občas jsem měla štěstí a natrefila na pamětníka, tedy na někoho z lidí, kteří ve ztraceném městě kdysi bydleli, než se odtamtud museli vystěhovat. Sporadičnost těch náhodných setkání byla do značné míry zapříčiněna rozlehlostí staré Karviné – vězte, že budete-li ji chtít obejít po obvodu, musíte se připravit na dvacetikilometrovou túru.

Snad je tou rozlehlostí způsobeno i to, že jsme se během těch let ani jednou nepotkali s Honzou Polakovičem. A přitom je dnes zcela zřejmé, že jsme celé ty roky lesními a lučními ulicemi chodili oba: já při terénních rešerších Šikmého kostela, on při prozkoumávání míst, která ještě před několika dekádami pulzovala životem.

Honza ani já jsme ve staré Karviné nebydleli; na to jsme se narodili příliš pozdě. Ale oba jsme si to město zamilovali. Oba vnímáme, jak obrovský zločin se tam stal. A svými knihami se to aspoň do určité míry snažíme odčinit.

Stará Karviná (dříve Karvinná, jak zněl do roku 1949 oficiální název) má turbulentní, neobyčejnou a velmi pohnutou historii. Z původní pastevecké vesnice se po objevu uhlí přeměnila na krásné, více než dvacetitisícové město, ve kterém se lidem dobře žilo – než jim ho zdevastovala těžba uhlí.

Obyvatelé staré Karviné vzpomínají na svůj dřívější domov s láskou, ale také se smutkem v duši. Výstižně to popsal Ivo Mluděk, když v souvislosti se starou Karvinou použil termín fantomové město. Původní výraz známe z medicíny – označuje se jím bolestivý vjem v části těla, která byla amputována. Ztráta kořenů bolí podobně. Nemáte už svůj rodný dům ani významná místa svého života. Přijdete o komunitu, ve které vám bylo dobře. Krajina vašeho dětství a mládí se v důsledku devastace změní k nepoznání. Jinými slovy: kdosi vám amputoval celý dřívější život. Už nic z toho není a vy cítíte bolest. Smutek. Nebo bezmocný vztek; záleží na nátuře.

Všechny tyto pocity ještě umocňuje společenská ztráta paměti, následně také asimilace nevědomosti. Najednou se kdekdo začne tvářit, jako by tam to město vlastně nikdy nebylo. A někteří lidé na tom zapomnění dokonce začnou stavět nové komerční plány, které nejsou ničím jiným než dalším a dalším drancováním.

A pak svitne naděje, že by to zapomnění i devastace mohly skončit. O staré Karviné se začne psát. Vědět. Prostor, který na začátku devadesátých let nazval farář Ernest Dostal „nekropolí“, se pozvolna probouzí a ožívá, protože do něj začnou přijíždět lidé. Děje se to už pět

let: fenomén ztraceného města, vzhledem k jeho velikosti unikát evropského rozsahu, nyní každou sezónu přiláká desetitisíce návštěvníků z celé České republiky i ze zahraničí.

Především jim je tato kniha určena. V Janu Polakovičovi nalézá návštěvník výtečného a zasvěceného průvodce ulicemi zaniklého města. Může starou Karvinou prozkoumat, objevovat v ní zbytečky osídlení, případně si při zapojení imaginace představovat, že tam všechny ty honosné budovy či obyčejné kolonijní domky stále stojí. Anebo si k tomu účelu posloužit bohatou obrazovou přílohou.

Ovšem ani nejzevrubnější popis budov a ulic by k představení zaniklé Karviné nestačil, pokud by v něm scházeli lidé. Považuji za nesmírně přínosné, že autor věnoval tak velký prostor osudům obyvatel města. Právě díky tomu je tato kniha tak působivá a důležitá, komplexní.

Vítejte ve staré Karviné, milé čtenářky a čtenáři!

Karin Lednická, 17. března 2025

STARÁ KARVINÁ

Výchozím bodem návštěvníků je šikmý kostel sv. Petra z Alkantary, který dnes tvoří přirozené centrum staré Karviné a je povětšinou prvním místem, kam přijíždějící turisté dorazí. U kostela se nachází autobusová zastávka Karviná, Doly, Šikmý kostel, na které zastavují linky z Ostravy a Havířova. Jedeme-li autem, můžeme pohodlně zaparkovat přímo u kostela, v sezóně se zúčastnit jeho komentované prohlídky, nakoupit si suvenýry nebo získat informace v sousedním šikmém infostánku, který provozuje spolek Stará Karviná.

KOSTEL SV. PETRA Z ALKANTARY

Předchůdcem dnešního kostela byl kostel sv. Martina, o němž je první písemná zmínka z roku 1447. Měl zděný presbytář, zbytek lodi, včetně klenutého malovaného stropu, tvořilo dřevo. Na podlaze bychom našli udusanou hlínu, jen prostor kolem hlavního oltáře vymezovaly cihly. Vybavení kostela bylo prosté: dřevěné lavice, kazatelna i chór; výjimku tvořila velká kamenná křtitelnice, jež se dochovala dodnes. Tato stavba se nacházela přibližně proti památníku padlým ve druhé světové válce, na druhé straně ulice Ostravské. Dnes je zde náletový les, který se svažuje k rybníku pod kostelem.

Zchátralý a nevyhovující objekt nahradila roku 1736 nová stavba v barokním slohu s cibulovým zakončením věže, dnešní kostel sv. Petra z Alkantary. Díky pozici na vrcholu kopce byl dobře viditelný ze širokého okolí. Krátce po postavení byl vysvěcen fryštátským arciknězem Janem Krušinou a v srpnu 1759 vratislavským biskupem knížetem Filipem Gotthardem ze Schaffgotsche. Roku 1869 se přikročilo ke klasicistní přestavbě. Značně zvýšena byla kostelní věž, do které se instalovaly zvony. Již od roku 1854 těžil nedaleký důl Gabriela pod kostelem uhlí, což se následně projevilo narušením statiky kostela. Vysoká zděná věž musela být později ubourána, nahradila ji odlehčená hrázděná konstrukce bez zvonů. Ty byly zavěšeny v nově postavené dřevěné zvonici, jež se nacházela po levé straně kostela.

Poddolování si v roce 1932 vynutilo velkou opravu kostela s celkovými náklady 215 tisíc korun, kterou provedl karvinský stavitel Vilém Daniel. Někdy v této době se začal kostel kvůli poklesu terénu naklánět, avšak tento náklon nebyl ještě okem viditelný. Výrazněji se

↑ Kostel sv. Petra z Alkantary s vysokou věží, kterou měl do konce 19. století. Foto: Státní okresní archiv Karviná

↑ Kostel s hrázděnou věžičkou, kterou v roce 1957 shodila vichřice. Foto: Archiv autora

↑ Čilý ruch před vstupem do kostela v období první republiky. Foto: Sbírka po Jindřichu Wernerovi

důlní vlivy začaly projevoval během zvýšené bezohledné těžby v době druhé světové války a následného údernického dolování po roce 1948. Začal mizet velký kopec, na kterém kostel stál, a chrám se začal nachýlovat jižním směrem. Vichřice v roce 1957 smetla tou dobou již značně vychýlenou hrázděnou věž, která z bezpečnostních důvodů nebyla obnovena. Nahradil ji nízký Jehlan, zachovaný do dnešních dnů. Na přelomu 50. a 60. let zmizel pod kostelem kopec, ocitl se tak v rovině. Ještě roku 1961 proběhla rekonstrukce fasády a zpevnění budovy. Opravy v následujících třiceti letech byly však minimální s ohledem na rozhodnutí vyšších orgánů nechat kostel pouze „dožít“ a následně zlikvidovat, stejně jako celé území staré Karviné. Tehdejší farář Ferdinand Otevřel proti tomu neprotestoval. Po jeho smrti, v roce 1990, nastoupil na jeho místo Zigmund Farník. Ten ovšem v úřadu vydržel pouhé dva měsíce, dobrovolně odešel, jelikož nechtěl, aby za jeho působení proběhla demolice kostela. Náhradou za něj přišel Ernest Dostal (1935–2007), který zde působil již v 60. letech. Ten si vzal za svůj životní úkol starý kostel zachránit. Po letech zmaru a devastace nebyl o obnovu kostela zájem, v roce 1992 byl na něj dokonce vydán demoliční výměr. Páter Dostal vytrval ve svém snažení. Jeho zásluhou se v letech 1994–95 uskutečnila generální oprava a zpevnění kostela, díky nimž existuje dodnes. Roku 2000 byla dokončena revitalizace okolí a proběhlo také slavnostní znovuvysvěcení biskupem Františkem Václavem Lobkowiczem. Poslední rekonstrukce byla provedena v roce 2012. Tehdy kostel dostal novou šedou fasádu a v chrámové lodi byla vyrovnána podlaha. Do věže byly instalovány dva zvony; sv. Petr z Alkantary a sv. Jindřich. Do dnešních dnů poklesl kostel o 38 metrů a vychýlení činí 5–6°.

Interiér je velice střídmy, až do 90. let byl tvořen třemi oltáři, které se vlivem vlhkosti rozpadly. V pravé boční kapli můžeme na zdi vidět původní kovaný kříž z doby výstavby kostela; ze stejného období je i hlavní oltářní obraz sv. Petra z Alkantary. Levá kaple dnes slouží jako sakristie. Pod kostelem najdeme kryptu, ve které je uloženo sedm rakví, pravděpodobně členů rodu Larisch-Mönnichů. Pokud vystoupáme na kůr, můžeme zde nejvíce pocítit náklon kostela, jelikož podlaha není zarovnaná. Najdeme tady také varhany krnovské firmy Rieger z roku 1903, které mají více než 650 píšťal.

Před vchodem do kostela stojí pískovcový kříž s Kristem a postranními sochami sv. Jana a Panny Marie z roku 1858, a také

↑ Rekonstrukce kostela v roce 1961, na-pravo roh bílé školy. Foto: Z fondů Národního památkového ústavu

↑ Zničený kostel začátkem 90. let. Foto: Sběrka po Jindřichu Wernerovi

↑ Stav kostela a hrobek před generální rekonstrukcí v roce 1993. Foto: Sběrka po Jindřichu Wernerovi

↑ Bohoslužba v kostele počátkem 90. let, u oltáře pater Ernest Dostal. Foto: Sběrka Římskokatolické farnosti Karviná-Doly

↑ Starý kostel zářící novotou po opravě, rok 1997. Foto: Sběrka po Jindřichu Wernerovi

↑ Interiér v roce 1991. Foto: Sběrka Zbyszka Śmieji

↑ Dnešní pohled do útrob chrámové lodi. Foto: Jan Polakovič

↑ Okolí kostela před rekultivací v roce 2000. Foto: Sbírka Římskokatolické farnosti Karviná-Doly

↑ Kostel sv. Petra z Alcantary v současnosti. Foto: Jan Polakovič

↑ Krypta pod kostelem v roce 2024. Foto: Jan Polakovič

↑ Poškozená farní budova během druhé světové války. Foto: Sbírka Jana Vrtala

↑ *Starý kostel v 50. letech, napravo brána k hrobkám se sochami apoštolů, nalevo je vidět roh farní budovy. Foto: Archiv Davida Pindura*

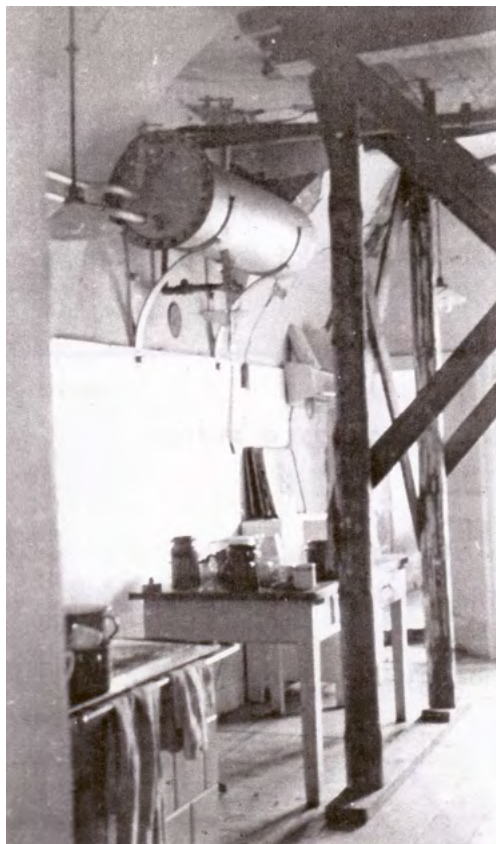
mariánský sloup se sochou Panny Marie Frýdecké z roku 1861, doplněný sochami sv. Anny a sv. Jáchyma. U boku kostela se nacházejí dvě hrobky rodin Stanieků a Fornerů, z nichž pocházeli vysoce postavení pracovníci v Larisch-Mönnichových podnicích. K těmto hrobkám původně vedla brána (stejná byla i na protější straně kostela), jejíž betonové sloupky zdobilo 12 apoštolů. Většina je dnes uskladněna v depozitáři fary v Karviné-Fryštátě a čeká na budoucí využití.

Po dostavbě kostela sv. Jindřicha na konci 19. století se tomuto svatostánku začalo přezdívat „starý kostel“. Dnešní známé pojmenování „šikmý kostel“ se vžilo ve větším měřítku až po roce 2000.

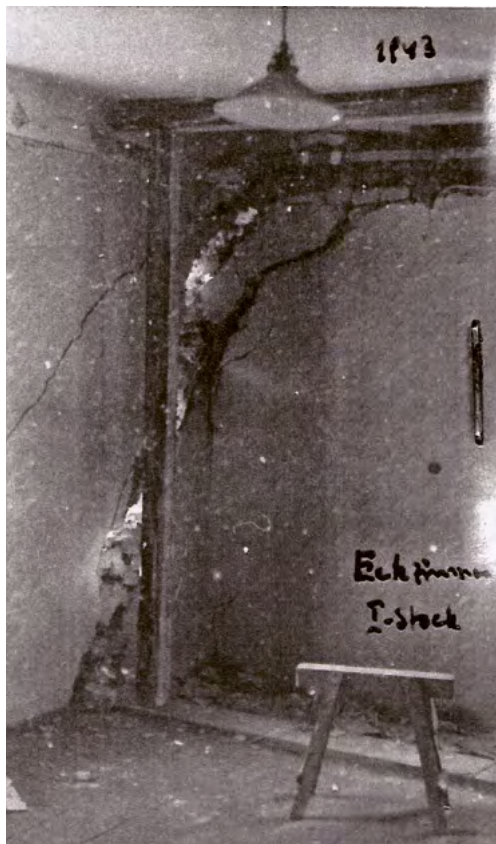

↓ Idylický pohled na starý kostel ve druhé polovině 30. let. Vedle kostela budova červené školy, napravo objekty fary. Foto: Sbírka Jana Syrka

↑ Strop kuchyně na faře v roce 1943, zajištěný stojkami proti zřícení. Foto: Sbírka Římskokatolické farnosti Karviná-Doly

↑ Rohová místnost se širokými trhlinami. Foto: Sbírka Římskokatolické farnosti Karviná-Doly

↑ Společenská místnost sloužila také ke zkouškám kostelního sboru. Foto: Sbírka Heleny Rabské

↑ Fara ve druhé polovině 50. let před zbouráním. Foto: Sbírka po Jindřichu Wernerovi

Vedle šikmého kostela, směrem k hlavní silnici, stávala budova **farního úřadu**. Tvořila ji patrová hlavní budova z roku 1794, s novější přístavbou z let první světové války, vedlejší budova a hospodářská stavení. O výstavbu nové fary se zasloužil tehdejší farář Bernard Pinkava. Hlavní budova obsahovala byty pro kněží, farní kancelář a také společenskou místnost, využívanou např. ke zkouškám kostelního sboru.

Kvůli zvýšené těžbě uhlí během druhé světové války utrpěla fara významné poškození. Severozápadní roh hlavní budovy se utrhl a vznikla zde několikacentimetrová prasklina, stěny a stropy musely být podepřeny. I přes rozsáhlá poškození fungovala část farní budovy až do roku 1957; obýval ji kněz Viktor Boczek a jako hospodyně tady sloužila Aloisie Sladková. Po marném vyjednávání s úřady se fara přestěhovala do malého domku na ulici Čs. Armády, poblíž hotelu Baník. Stará farní budova byla zdemolována v roce 1958. Na jejím místě zbyl neupravený prostor se zbytky sutin a propadlých sklepů, jenž byl zkulturnován až v roce 1990 z popudu faráře Ernesta Dostala. Dnes je na místě fary travnatý plácek, přesto se na počátku roku 2024 objevila propadlina, odhalující sklepení.

Jak je známo, u kostela existovaly v minulosti dvě školní budovy. **Bílou školu**, stojící naproti kostelnímu průčelí, nechal v roce 1852 postavit Jindřich hrabě Larisch-Mönnich, původně jako českou školu. Z vděčnosti byla v průčelí školy instalována kovová deska s nápisem „Čest a wděk pánu hraběti Henrykovi Laryssovi. Zdárné a cnotliwé děti“. Až do 70. let 19. století to byla jediná škola v obci. V roce 1873 byla vydána Zeynkova nařízení, podle kterých mohla místní školní rada změnit slovanský vyučovací jazyk na německo-český nebo německo-polský. Tři léta nato nový správce školy Josef Wytrzens změnil vyučovací jazyk na polštinu. Přibližně o 10 let později se výuka změnila na polsko-německou a od roku 1902 na čistě německou. V průčelí budovy se nad pamětní deskou objevil nápis *Deutsche Schule*, samotná deska byla o tři roky později na příkaz německého zastupitelstva sejmuta a umístěna v postranní chodbě školy. Po ukončení plebiscitu se na žádost českých obyvatel v září 1920 znovuobnovila

↑ Průčelí bílé školy v období první republiky. Foto: Pankrác Stankuš, Státní okresní archiv Karviná

↑ Bílá a červená škola v 50. letech. Foto: Státní okresní archiv Karviná

↑ Starý kostel a bílá škola na počátku 70. let. Foto: Sbírka po Józefu Chmielovi

↑ Učitelský sbor polské školy ve školním roce 1950/51. Zleva stojí Emil Santarius, Danuta Morys, Stanisława Górniak a Emanuel Szarowski, zleva sedí Maria Fójcik, Karol Pastuszek (ředitel) a Olga Olszok. Foto: Sbírka Antonína Kominka

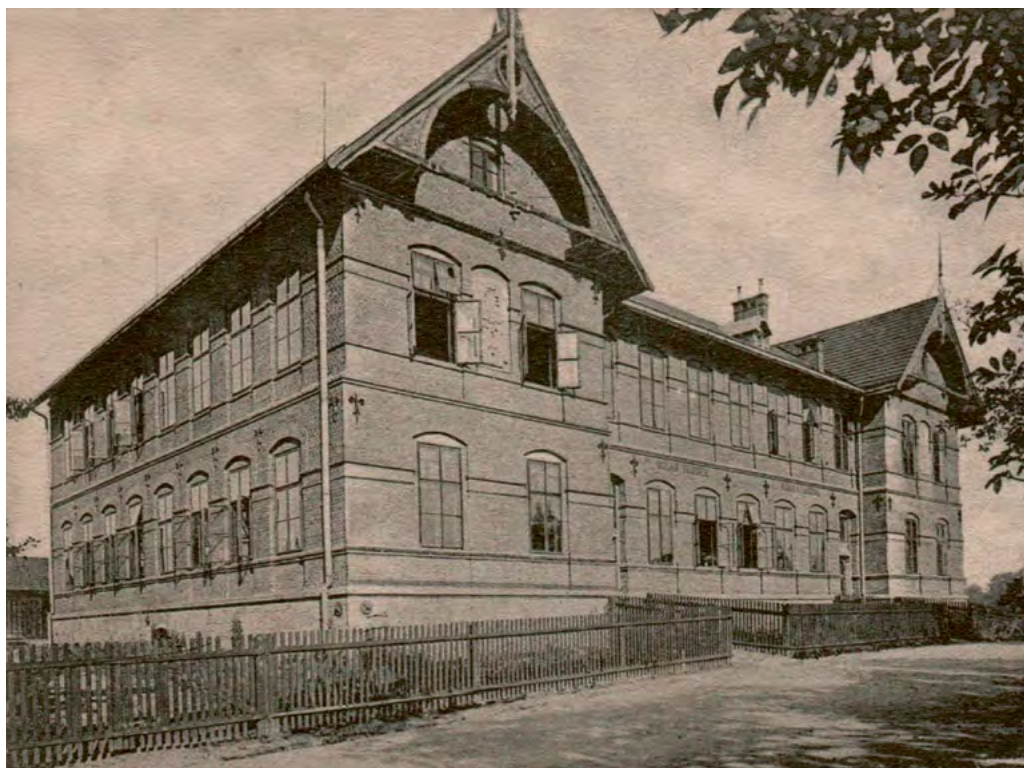
česká škola. Jak uvádí školní kronika, začátek vyučování nebyl pro děti zrovna snadný: „Byl zde shromážděn dav poštvaných Němců a Poláků, který je očekával. Děti zahrnovány byly nadávkami, vyhrožováno jim a házeno po nich dokonce kamením. Zástup vnikl pak dovnitř budovy a vynutil si odchod českých žáků a učitelů ze školní budovy. Dne 22. září zahájeno pak vyučování za přítomnosti okresního hejtmána a za asistence četnické.“ V té době byla pamětní deska opět umístěna do průčelí budovy vedle nového nápisu „Česká škola“. V zadní přístavbě fungovala česká a německá mateřská škola, zřizované Ústřední maticí osvěty lidové. Ve funkci řídicího učitele setrval až do konce 30. let Bedřich Lacman. Po polském záboru byla opět sejmuta pamětní deska, nápis „Česká škola“ z omítky otlučen a nebyl již obnoven. Ani po válce se kvůli Larischovu jménu již deska nesměla vrátit. Po osvobození došlo k obnově české obecné

školy, krátce tady působila i pomocná škola. Vzápětí začal objekt sloužit především pro polskou národní školu, vyučovaly se zde děti prvního stupně, poté přecházely do vedlejší červené budovy. Ve funkci ředitele působil Karol Pastuszek. Vlivem poddolování a mizivé údržby se objekt ocitl v zanedbaném stavu, venkovní omítka byla popraskaná a místy opadaná až na cihlu. V roce 1960 polská národní škola skončila, do roku 1971 zde ještě fungovala polská zvláštní škola, kterou řídila Stanisława Duda-Górniak. Školní budova byla následkem poddolování vyřazena z provozu a zbourána v roce 1974. Kovová pamětní deska z průčelí se dochovala do současnosti a nachází se v depozitáři Muzea Těšínska.

Vedle bílé školy byla nákladem obce postavena **červená škola**. Původně se jednalo o polsko-německou školu, v pravé části budovy se vyučovali chlapci, v levé části dívky. Slavnostní otevření a posvěcení nové budovy proběhlo 20. září 1896 shromážděním místních obyvatel,

↑ Deska z průčelí bílé školy se dnes nachází v depozitáři Muzea Těšínska. Foto: Muzeum Těšínska, Český Těšín

↑ Červená škola u starého kostela. Foto: Archiv autora

↑ Vstup do levé části budovy Volks Schule, určený pro „Mädchen“ – dívky. Foto: Sbírka po Jindřichu Wernerovi

dětí, školské rady i radních. Po ceremonii následovala bohoslužba v kostele sv. Petra z Alkantary, které se účastnil i hrabě Jindřich Larisch-Mönnich s manželkou. Ředitelem se stal Antoni Koczwara, jenž se ve funkci udržel celých 24 let. Od roku 1920 se v pravé části nacházela polská *Szkoła ludowa* (nyní už smíšená, pro chlapce i dívky) a nalevo německá škola *Volks Schule*. Z důvodu nedostatku tříd a velkého počtu dětí vznikla v objektu ve 30. letech pobočka polské měšťanské školy na Solce. Během druhé světové války zde Němci zřídili *Hans Schemm Schule*, v pěti třídách se učili žáci 1. až 8. ročníku. Německá výuka byla v roce 1945 zrušena a nakrátko zde působily české třídy. Posléze došlo k obnově polské školy, kde se vyučovali žáci druhého stupně. Ve funkci ředitele působil Jan Böhm, po něm Karol Poncza. Dále v obou školách vyučovali: Leonard Bonczek, Rudolf Pinkas, Maria Natonek, Franciszek Kwiczala, Anna Gałuszka, Bronisław Suchanek, Olga Kiedroń, Rudolf Bubik, Barbara Wactawik, Maria Fójcik a další. Červená škola byla uzavřena v červnu 1960 v důsledku poddolování a také úbytku dětí, její demolice proběhla v roce 1966.

Tím jsme si představili centrum staré Karviné u šikmého kostela a můžeme se vydat na průzkum po okolí.

SLEZSKOU ULICÍ DO RAJKOVY KOLONIE

Jedna z hlavních tras turistů, kteří se přijeli podívat do staré Karviné, vede od šikmého kostela do kopečka směrem k dolu Gabriela a dále po ulici Slezské do Rajkovy kolonie. V celé této oblasti lze prozkoumávat původní terén se starými městskými alejemi a dodnes patrnými zahradami, kde na jaře na nejednom místě kvetou narcisy. Jedná se rovněž o lokalitu s pohnutou historií, kde stávaly např. nacistické zajatecké tábory.

Délka trasy je 3,8–4,3 km (s návratem na výchozí místo), má snadnou až střední náročnost a je vhodná i pro kočárky (většina trasy vede po asfaltu).

Vydáme se od **šikmého kostela** ¹ směrem na jih, podél břehu rybníka Pod Farou, který máme po levé ruce, až přijdeme na blízkou škvárovou cestu, která v minulosti nesla jméno *Dolní**. Překročíme dřevěnou lávku nad Karvinským potokem, ústícím do rybníka, který se začal formovat ve 40. letech minulého století, kdy poklesem terénu došlo k rozliti potoka.

↑ Pohled z Dolní ulice na starý kostel, bílou a červenou školu, začátek 60. let. Foto: Sbírka Karola Rychlého

Při ulici Dolní, pod starým kostelem, stával přízemní zděný domek z roku 1774, který je vyobrazen na mnoha dobových pohlednicích. V této budově se nacházela první zděná škola, kde se vyučovalo po „moravsku“. V průběhu dalších let se v domě vystřídal hostinec, polská škola, a od roku 1907 zde bydlel Richard Sobalik (1874–1936), ředitel kůru v kostele sv. Petra z Alkantary, zároveň varhaník a také živnostník s hudebníky. Již na záběrech z konce 30. let 20. století jsou zachyceny zahrady domu zaplavené farským rybníkem, ke zboření budovy bylo přikročeno v roce 1941.

Až vystoupáme do kopečka směrem k bývalé točně autobusů u Gabriely, naskytne se nám pohled na celé údolí šikmého kostela. Před sto lety by to byl pohled protikladný – kostel stával na vysokém kopci a tvořil dominantu blízkého okolí. Svah v zimě často využívaly děti k sáňkovaní. Mezi kostelem a dolem Gabriela se také nalézala nejstarší kolonie havířů z blízkého dolu,

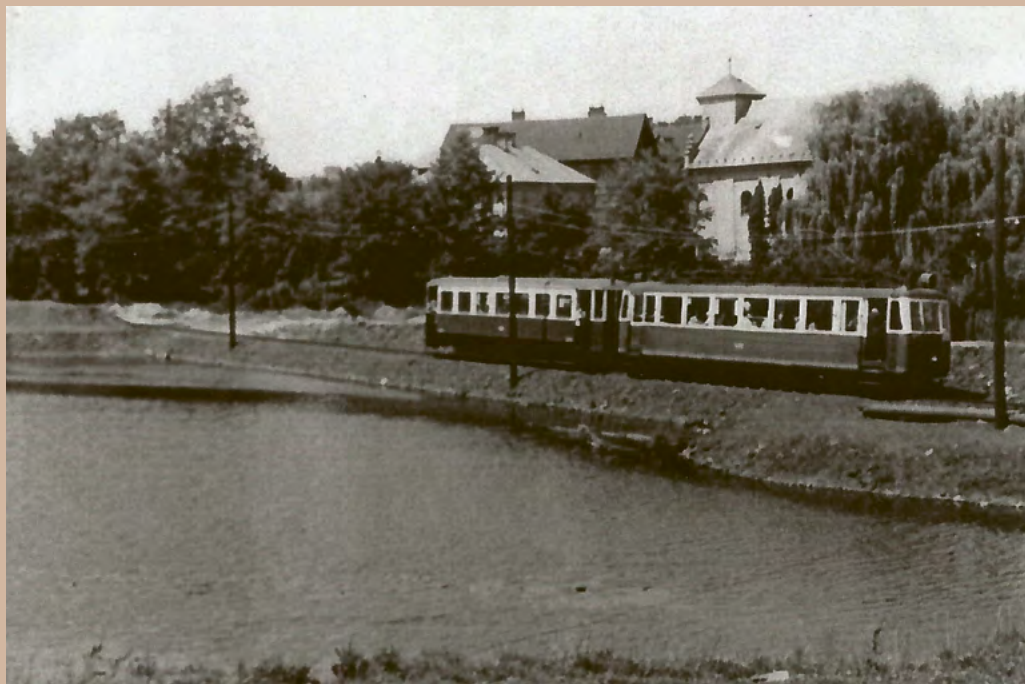
* Do roku 1938 *Slámová*, 1938–39 *Józefa Londzina*, 1939–45 *Hans Knirsch Straß*e, 1945–52 *Rudé Armády*

↑ 30. léta minulého století, v popředí dům Richarda Sobalika, nad ním se tyčí starý kostel, vpravo farní budova. Foto: Sbírka Zdenka Janulka

↑ Fotografie z poloviny 50. let, kostel již nestojí na kopci a okolí je zaplavováno spodní vodou, tramvajová trať musela být neustále navyšována. Na obzoru těžní věž dolu Františka. Foto: Státní okresní archiv Karviná

↑ Projíždějící lokálka z Ostravy do Karviné pod kostelem, který již má sníženou věž. Foto: Sbíрка po Jindřichu Wernerovi

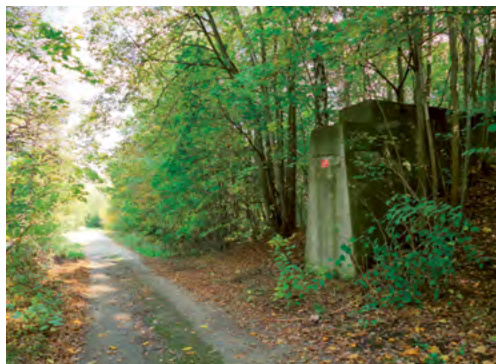
↑ Sypaní haldoviny z blízkého dolu Mír na počátku 70. let. Foto: Státní okresní archiv Karviná

↑ Rekultivační práce v krajině v roce 2000. Foto: Sbírka Římskokatolické farnosti Karviná-Doly

↑ Současný pohled do údolí šikmého kostela. Foto: Jan Polakovič

↑ *Betonový pilíř mostu úzkokolejky z Gabriely na haldu. Foto: Jan Polakovič*

u dolu Barbora. Tím směrem zamíříme, odbočíme tedy doprava do mírného kopce. Po levé straně nás nepochybně zaujme velké betonové torzo. Jde o **pilíř mostu** ², po kterém jezdila úzkokolejka s haldovinou od dolu Gabriela až na odval nad šikmým kostelem.

nazývaná **Stará osada**. Několik přízemních domů, postavených v 60. a 70. letech 19. století, disponovalo pouze kuchyní a obytnou místností. Zanikly v letech 1958–68. Dnes po nich kvůli změnám krajiny a násypům haldoviny nenajdeme ani památky.

Z bývalé točny autobusů se vydáme za mohutné zelené potrubí, což je horkovod, dodávající od konce 90. let teplo do nové Karviné. Ocitneme se na jedné z nejvýznamnějších ulic staré Karviné, ulici Slezské*, vedoucí od hlavní ulice Ostravské až k teplárně

V půlce 80. let se na účtárně dolu 1. máj (Barbora) rozdělovaly peníze na výplaty, které se poté odvážely osobním autem i na blízký důl Mír (Gabriela). Posádku tvořili řidič a pokladník. Jistý M. M. se rozhodl toto výplatní vozidlo přepadnout, doma si za tím účelem vyrobil výbušnou nálož a umístil ji na konstrukci mostu, pod kterým mělo auto projet. V plánu bylo odcizit peníze z explozí poškozeného vozidla. Komplic, který měl v tu dobu stát na strategickém místě podél cesty mezi doly 1. máj a Mír, měl dát pachateli znamení v momentu, kdy by kolem něj auto projelo, a sice zkratováním elektrického vedení, které by rozsvítilo žárovku pouličního osvětlení. Celá akce ovšem selhala. Výbušnina byla objevena a následovalo rozsáhlé vyšetřování. Mezi podezřelé se nešťastnou náhodou dostala úřednice A. F. z Máje, jež se v inkriminovanou dobu potřebovala dostat na sousední šachtu. Řidič výplatního auta se nabídl, že ji s pokladníkem svezde, ačkoli dle předpisů bylo převážení dalších osob zakázáno. Úředníci čekali vyslýchání na SNB, zda není s činem spojena. Po nezdařené akci pachatel svého komplice zastřelil, za což byl odsouzen na 13,5 roku vězení; za dobré chování byl propuštěn na podmínku po deseti letech. Po propuštění odpálil v roce 1998 výbušninu v Ostravě na Frýdlantských mostech, která způsobila zranění několika lidem. Za tento skutek byl odsouzen k patnácti letům odnětí svobody.

* Do roku 1938 Frýdecká, 1938–39 Szpitalna, 1939–45 Rudolf Jung Straße

↑ *Hospoda U Posledního havíře.
Foto: Sběrka po Jindřichu Wernerovi*

↑ *Díky starým stromům lze umístění hospody stále rozpoznat. Foto: Hana Alfredová*

Hned za bývalým mostem nalevo se rozkládal někdejší areál VOKD (Výstavba ostravsko-karvinských dolů). Začátkem 90. let ho koupil soukromý podnikatel a po adaptaci jednoho objektu v něm otevřel hospodu **U Posledního havíře**. Ta zde fungovala jen krátce, jelikož ve stejné době skončila těžba na blízkém dole Gabriela a tím přišel podnik o štamgasty. Celý areál i s novou hospodou byl zlikvidován v roce 2002.

Přibližně po sto metrech chůze pod korunami stromů dojdeme k zarůstající pravé odbočce do bývalé ulice *U Míru*, nad kterou se zvedá horkovodní potrubí. Na levé straně křižovatky vznikl po druhé světové válce malý kulturní dům blízkého dolu Mír – Gabriela. Koncem 50. let byla v jeho sousedství přistavěna prodejna potravin, která zde sloužila až do přelomu 70. a 80. let minulého století. V samoobsluze prodávaly paní Wawrzczyková, Donatová, Burianová a Macurová.

Pokud máme rádi artefakty, nevadí nám bláto a jsme trochu fyzicky zdatní, můžeme se vydat doprava po bývalé ulici *U Míru*. Projdeme pod zeleným potrubím, obejdeme betonové panely, a ocitneme se na stezce lemované starou alejí. Po pár metrech uvidíme nalevo zarostlé

↑ *Na vycházce Slezskou ulicí. Napravo stojí kulturní dům dolu Mír. Foto: Sběrka Marcely Dostálové*

↑ *Parta dětí před samoobsluhou. Foto: Sběrka Marcely Dostálové*

↑ Jeden ze vstupů do sklepu u bývalé větrárny. Foto: Jan Polakovič

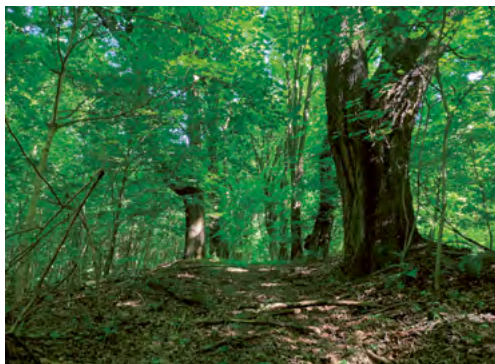

↑ Sklepní místnosti jsou dnes již prázdné. Foto: Jan Polakovič

cihlové zdi. Jde o dodnes zachovalý sklep vedle větrní jámy dolu Gabriela. Sklep tvoří dvě místnosti, do kterých se dá dostat dvěma způsoby: buď náročněji – prolezením z místa, kde stojíme, nebo vyšplháním na kopec, odkud je z druhé strany do sklepa přístupné schodiště. Podle pamětníků sloužil kdysi sklep jako sklad zeleniny. O kousek dále, na stejné straně ulice, budeme míjet místa, kde stály tři dřevěné finské domky, postavené v roce 1950. Poslední přeživší zde stál osamocený až do roku 2008. Cesta s alejí se nám pomalu svažuje až k šedému plynovému potrubí; jeho dřevěné podpěry můžeme pohodlně využít jako schody a potrubí tak přelézt. Hned naproti se nám ukáže novodobý památník „**helmovník**“³. Jaký se k němu váže příběh? V 70. letech jezdíval jistý důchodce na kole do skladu dolu Gabriela (tehdy Mír) pro vyřazené přilby. Ty vždy naložil na vozík, dostal „malý peníz“ a měl je zavézt do sběru. Místo toho však pokaždé ujel jen pár desítek metrů od šachty a vyřazené pomůcky házel do rokle, kterou vidíme za helmovníkem. Tam je před pár lety objevili návštěvníci a *starokarviňoci*, posbírali je a vytvořili tento improvizovaný pomník a jakési memento havířiny. My jsme se příchodem k helmovníku ocitli na někdejší ulici s názvem *U Závodní nemocnice**. Tato ulice byla až do počátku 50. let hlavní pěší trasou obyvatel Rajkovy kolonie a okolí: chodili tudy ke starému kostelu a jejich děti do školy. Vydáme-li se do mírného návrší, po pravé straně bude naši trasu lemovat krásná javorovo-jasanová alej, která nás dovede až na křižovatku s ulicí Slezskou.

Pokud nepůjdeme směrem k helmovníku, budeme pokračovat po ulici Slezské až na vrchol kopce, kde zatáčí doprava. Těsně před potrubím, které se zvedá nad cestou, můžeme mezi nálety nalevo pozorovat mohutné stromy ze staré dubové aleje. Ta lemovala ulici

* 1938–39 *Stroma*, 1939–45 *Krankenhausweg*

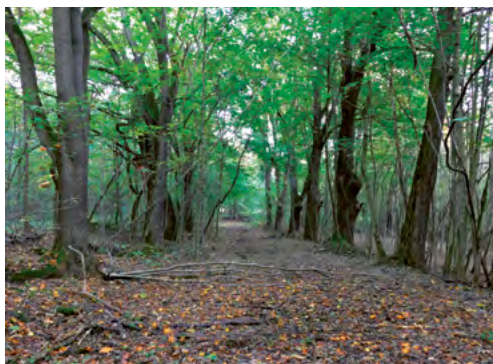
↑ *Ulice U Míru je lemována starou alejí.*
Foto: Jan Polakovič

↑ *Helmovník. Foto: Jan Polakovič*

↑ *Ulice U Závodní nemocnice, po které v dřívějšku proudily davy lidí do starého kostela. Foto: Jan Polakovič*

↑ *Dubová alej v ulici U Gabriely. Foto: Jan Polakovič*

U Gabriely^{*}, jednu ze dvou příjezdových cest ke stejnojmenné šachtě. Po zhruba 150 metrech bylo možné odbočit do ulice *Slepé*^{**} a ke třem dělnickým domům, nazývaným **osada Pod Hruškou** ⁴. Své pojmenování lokalita získala koncem 19. století podle staré hrušně, rostoucí u nově stavěných domů. Tři domy o šesti bytech, tzv. *sześcioki*, skýtały ubytování pro havíře z dolu Gabriela, a to až do konce 80. let. Dnes je místo dokonale zarostlé zelení a dřevinami a najít pozůstatky této kolonie je nemožné. V dolině pod osadou vznikl v 50. letech následkem půdních poklesů rybník, kterému místní dali název *Szaszczok*. Voda byla velice čistá, žili zde dokonce i raci; lidé se sem často chodili koupat. Nad rybníkem se v mírném kopci doposud nachází jeden z tzv. *einmannbunkerů*, o jejichž historii si zakrátko povíme více. Je možné se k němu dostat po modrých značkách a podél šedého plynového potrubí.

* 1939–45 *Gabrielenstraße*

** 1939–45 *Schichtmeisterweg*